
ER-Rİ'ÂYE Lİ-TECVÎDİ'L-KİRÂ'E VE TAHKÎKİ LAFZİ'T-TİLÂVE

Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib Hammûş bin Muhammed el-Kaysî (ö. 437/1045), *er-Rî'âye li-tecvîdi'l-kirâ'e ve tahkiki lafzi't-tilâve*, thk. Ahmed Hasan Ferhât, Dimeşk 1393/1973; Amman 1404/1984.

Ali ÖGE

Yard. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat Ana Bilim Dalı
alican_042@hotmail.com

I- Yazar Hakkında:

Kitabımızın müellifi tefsir ve kıraat ilimlerinde önemli bir yeri olan Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib Hammûş bin Muhammed el-Kaysî'dir (ö. 437/1045). Kayrevan'da dünyaya gelen müellifimizin doğum tarihi olarak 23 Şaban 355 olarak belirtilmesine rağmen bazı kaynaklarda (354/965) verilmektedir.

İlk hocaları arasında İbn Ebû Zeyd ve Ebü'l Hasen el- Kâbisî zikredilmektedir. Kahire ve Mısır'a pek çok defa seyahatleri olmuştur. Mısır'da Ebü't-Tayyib İbn Galbûn'dan kıraat ilmini okumuştur. Eğitimi zaman zaman yarıda kesilmiş ve Kayrevan'a dönmek zorunda kalmıştır.

Kaynaklarda Verş'in rivayetine uygun olarak Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'ın (ö. 156/772) kıraatını okuduğu belirtilmektedir. Tefsir ilminde ise Ebû Bekir Muhammed b. Ali el- Üdfüvî'den istifade etmiştir. Daha sonra memleketine dönerek Endülüs'te muhtelif camilerde kıraat ilmini okutmaya başlamış ve ömrünü bu ilme vermiştir. 2 Muharrem 437(1045) yılında vefat eden Mekkî bin Ebû Tâlib, Kurtuba'da bulunan Rabaz Kabristanı'na defnedilmiştir.

Kıraat ilmiyle ilgili muhtelif eserleri olan müellifimizin *“er-Ri’âye li-tecvîdi’l-kirâ’e ve tahkiki lafzi’t-tilâve”* isimli bu eseri tecvîd ilmi açısından elimize ulaşan ilk çalışma olarak kabul edilmesinden dolayı önemlidir. Eser Ahmet Hasan Ferhat’ın tahkikiyle yayımlanmıştır. Biz, 1428/2008 yılında Ürdün/Amman’da Dâr-u Ammâr’da yapılan beşinci baskıyı esas alarak bir tanıtım yapacağız.

II- Alan Hakkında:

Kur’an-ı Kerim’i okumanın da kendi özgü bir takım kuralları vardır. Sonraki dönemlerde sistemli bir hale gelmiş olsa da aslında pratik olarak uygulamalı bir şekilde Peygamberimiz zamanında da Kur’an okuma kuralları vardı ve bu şekilde Müslümanlar Kur’an okuyor ve okutuyorlardı.¹ Bu kural-lara –biz ona Tecvîd ilmi diyoruz- uyulmadığı zaman okuyuşta bir takım yanlışların olması ve lahn’e düşme söz konusu olmaktadır. Bu noktadan hareketle onun kayıt altına alınması için yazı tekniklerine, hıfzedilebilmesi için ezberleme tekniklerine, düzgün ve güzel okunabilmesi için de tilâvet yöntem ve tekniklerine ihtiyaç vardır.²

Kur’an-ı Kerim’e karşı müslümanların bir takım sorumlulukları vardır. Bu sorumlulardan biri de hiç şüphesiz onun korunmasıdır. Bu koruma görevinin başında da metnin muhafazası gelmektedir. Çünkü Kur’an hem lafız hem de mana olarak ilahî bir kitaptır. Metnin korunmasının yollarından biri de doğru okumaktır. Çünkü bu kitabın nasıl okunacağını da bizzat kendisi belirtmiştir.³

Kurân-ı Kerim’in harfleri ve kelimeleri⁴, okunuş açısından tüm yanlışlara karşı korunmuştur.⁵ Kur’an yazılmak, hıfzedilmek/ezberlenmek ya da yüzünden tilâvet edilmek suretiyle eksiksiz bir şekilde indiği dönemden bugüne kadar gelmiş ve böylece de devam edecektir.

¹ Hz. Peygamber Kur’an-ı Kerim’i Cebraîl’den aldığı gibi okumuş ve sahabelerine de aynen kendi okuduğu gibi okumalarını tavsiye etmiştir. (Buhârî, Tevhîd 52; Fedâilü’l-Kur’an, 7, Müslim, Salâtü’l-Müsafirîn, 244-245)

² Aslan Ömer, “Kur’ân Tilavetinde Tecvîd’in Gerekliliği ve Lahn(Okuyuş Hataları)”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Haziran 2003, c. VII/1, s. 358.

³ Kur’an’ı ağır ağır tane tane oku (tertîl üzere oku). Müzzemmil Sûresi 73/5.

⁴ Tecvîd ilminin konusunun Kur’an kelimeleri ve hecâ harflerinin olduğu bazı eserlerde belirtilmiştir. Bu husus tecvîd ilmi ile ilgili kitaplara bakıldığında görülecektir. Bu ilmin Kur’an’ı Kerim’i koruduğunu ve yanlış okumaları önlediğini söyleyebiliriz. (İsmail Karaçam, “Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri”, İfav, 17. Baskı, İstanbul 2010, s. 165.)

⁵ Şüphesiz zikri(Kur’an’ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz. (Hicr Sûresi 15/9).

Bu kitabı okumak kulu, Rabbine yaklaştıracak en önemli yollardan biridir. Bu açıdan Müslümanlar Kur'an okumayı Rableriyle konuşma olarak kabul etmişler ve bu hususa çok dikkat etmişlerdir.

“Kuşkusuz İslam ümmeti, Kur'an'ın ifade ettiklerini anlama ve emirleri yerine getirmekle kendini Allah'a kulluğa vakfettiği gibi, Kur'an'ın lafızlarını doğru okuma, Kur'an harflerini, aksi caiz olmayan ve başka bir şekilde çevrilmesinin mümkün olmadığı, Arapça'nın en fasih kullanıldığı dönem olan Hz. Peygamber'in dönemi ile ilişkili kıraat imamlarından alınmış şekilde, harflerin hakkını vererek telaffuz etmeyi de ibadet kabul etmiştir.”⁶

Kıraat⁷ ve Tecvîd⁸ ilimleri, Kur'an-ı Kerim'in okunuşuyla ilgili iki ayrı bilim dalıdır. Bu iki ilim dalıyla da ilgili olarak çok erken dönemlerde eserler verilmeye başlanmıştır. Önceleri şifâhi olarak nakledilen bu ilimler daha sonraları hicri ikinci asırdan sonra (m. 9. yy.) tedvîn edilerek kitaplara kaydedilmiştir. Aslında bu iki ilim dalının konusunun, doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerim olduğunu düşünürsek, Kur'an'ın indirilmeye başlaması ve hemen yazılmasıyla bu iki ilmin de ortaya çıkmış olduğunu ve böylece Kur'an ilimlerinin ilki ve en kıdemlisi olduklarını ve doğar doğmaz da yazılmaya başlandığını söyleyebiliriz.⁹

III- Kitap Hakkında:

Kur'an-ı Kerim'i düzgün ve güzel okuyabilmek için tecvîd kuralları hakkında ilk müstakil eseri Mûsa b. Ubeydullah el-Hâkânî (325/937)¹⁰ yazmıştır.

Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib Hammûş bin Muhammed el-Kaysî (ö. 437/1045) tarafından yazılan “*er-Ri'âye li-tecvîdî'l-kirâ'e ve tahkîki lafzi't-tilâve*” isimli eser ise tecvîd konusunda günümüze ulaşan ilk çalışma

⁶ İbnü'l Cezerî, *en-Neşr*, 1/210.

⁷ Kur'an kelimelerinin okunuş şekli ve çeşitlerini içerir.

⁸ Kur'an harflerinin mahreç ve sıfatlarını inceler. Telaffuz yönünden Kur'an lafızlarının en küçük birimleri olan harflerin müstakil ya da yan yana gelerek oluşturdukları kelime içerisindeki, zât ve sıfatlarına uygun okumayı sağlayan ilimdir. (ihfâ, idğâm, iklâp gibi)

⁹ Çetin Abdurrahman, “Kıraat ve Tecvîd İlimleri Bibliyografyası”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl 1987, sy.2, c. 2, s. 309.

¹⁰ “*Kasîdetü'r-Râiyye*” bu eseri kıraat âlimlerinden Ebû Amr ed-Dânî (44/1053) “*Şerhu'l- Kasîdetü'l-Hâkâniyye fi't-Tecvîd*” ismiyle şerhetmiştir. (İbnü'l-Cezerî, *Gayetü'n-Nihâye*, Mısır,1932, c.2, s.321)

olarak kabul edilmiştir.¹¹ Eser Ahmed Hasan Ferhat'ın tahkikiyle basılmıştır.¹² Biz bu tahkikin beşinci baskısını esas alarak bir tanıtım yapacağız.

Yazar kitabının başlarında Allah'a hamd ederek onu över. Peygamberimize salât ve selam eder. Bu hamd ve övgü cümlelerinin içerisinde Kur'an ile ilgili hususlar da vardır. Daha sonra bu ilme hizmetin önemine vurgu yaparak, Kur'an-ı Kerim'e hizmetin bir şeref olduğu üzerinde durmuştur. Yazdığı bu eserden önce bu tarzda bir kitaba rastlamadığını/görmediğini belirterek Kur'an'ı güzel ve doğru okuma hususunda bu kitaptan yararlanılırsa kendisini bahtiyar olarak kabul edeceğini belirtmiştir.

Kısa bir şekilde Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeye teşvik ve onun sevabıyla ilgili bilgiler verdikten sonra, Kur'an okumanın önemi ve onu okuyanın üstünlüklerine vurgu yapar. Kur'an okuyucusunun yerine getirmesi gerekli vazifeleri açıkladıktan sonra, kari'/okuyucu ve mukri'/okutucu da bulunması gereken vasıfları belirtmiştir.

Kitap 48 bab ve 3 alt bab ve 34 fasıldan müteşekkildir.

A- Kur'an-ı Kerim'in /Onu Öğrenen ve Okuyanın Fazileti ve Ona Teşvik Etmeye Dair:

Müellif bu konunun çok geniş olduğunu ve bu konuda çok fazla eser bulunduğunu belirterek konuya giriş yapar. Kendisinin muhtasar bir şekilde bazı nüktelere değineceğini ifade eder.

"Kur'an, alemlerin Rabbi olan Allah'ın Kelamı olup, mahluk değildir. Hiçbir benzeri olmayanın kelamı ve sıfatının tecellisidir. Alemlerin ilahının kelamı, göklerin ve yerin yaratıcısının vahyidir. Allah bu kitapla hidayete ulaştırır. Bu kitap onun sağlam ipi, parlayan yıldızı, dostdoğru yola ileticisidir..." gibi ifadelerden sonra şu soruyu sorar: Bundan sonra hangi fazilet? (Daha başka ne fazileti?)

Zeyd b. Eslem'den rivayet olunmuştur: Peygamberimize en faziletli amel hangisidir? Diye soruldu. Efendimiz: Konup göçendir! Diye cevap verdi.¹³ Bununla Kur'an-ı başından sonuna okuyup hatmettikten sonra tekrar başlamayı kast etti.

¹¹ Altıkulaç Tayyar, "Mekkî b. Ebî Tâlib", DİA, c. 28, s. 576.

¹² Bu çalışma esnasında üç nüsha esas alınmıştır. Medine-i Münevvere Kütüphanesindeki (Şifa/89); Mekke-i Mükerreme Kütüphanesinde bulunan nüsha (Kıraat bölümü, Kudsi/2) ve Rıbad'ta Evkâf/956 sayılı mecmuanın 225-267. sayfalarında olan nüsha.

¹³ Genellikle Bakara Sûresi'nin ilk 5 ayeti okunur. Tirmizî bu hadisin garib ve isnadının da sağlam olmadığını söylemiştir.

Bu hadisle amel etmek için Müslümanlar Kur'an okumayı/hatmi bitirdiklerinde Nâs Sûresi'nden sonra hemen Fatıha ve Bakara Sûrelerinden de bir miktar okumuşlardır.(s. 57)

Bu konu başlığı altında yaklaşık 29 rivayet sunulmuştur. Ancak bunların bir kısmı sahih hadis şartlarını taşımayan rivayetlerden oluşmuştur.¹⁴

B-Kur'an Okuyucusunun Riyâ Ve Benzeri Kötü Düşünce Ve Davranışlardan Sakındırılması:

*"Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızktan gizli ve açık sarf edenler/infak edenler, asla bitmeyecek/batmayacak bir ticareti umabilirler."*¹⁵ Kur'an okumak ve okutmak sizi en hayırlı hale getirirken¹⁶ dikkat etmemiz gereken bir takım davranışlar da vardır. Aslında bu tüm ibadet ve davranışlarımızla da ilgili bir husustur.

Mekkî bin Ebû Tâlib, bu konuya: "Kur'an okuyucusu için en büyük âfet, Allah'ın rızasını gözetmemesi, riyâ ve gösteriş ile Kur'an okuması, onunla dünyayı kast etmiş olması ve onunla ameli terk etmesidir" diyerek giriş yapmıştır.

İnsanların en iyileri bu Kur'an'a tabi olanlardır; insanların en şerlileri ise okuyup ezberlediği halde ona tabi olmayanlardır. Ebû Musa el- Eş'arî : *"Kur'an size tabi olmasın, siz Kur'an'a uyun"* demiştir.

Hz. Ali (r.a) dan rivayet edilmiştir: Peygamberimiz: *" Hüzün Kuyusu'ndan Allah'a sığınırız."* (deyince) Hüzün Kuyusu nedir, ey Allah'ın Rasûlü? Denildi.

Peygamberimiz:

O cehennemde bir kuyudur ki, cehennem her gün 70 defa ondan Allah'a sığınır. Allah onu mürâilik yapan Kur'an okuyucuları için hazırlamıştır."¹⁷ Buyurdular.(s.74)

Bu konuda eser daha çok ihlâs, Kur'an'ın emirlerine göre davranma ve yasaklarından da sakınmanın gerekliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır.

¹⁴ Belki bu durum Fezâil-i A'mâl hadisleriyle insanları amele teşvik düşüncesinden kaynaklanmış olabilir.

¹⁵ Fâtır Sûresi 35/29.

¹⁶ Hz. Osman'dan rivayetle Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: *" Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir."* (Buhârî, Fedâilü'l- Kur'an, 21; Ebû Dâvud, Vitir, 14; İbn Mâce, Mukaddime, 16)

¹⁷ Başka rivayette: *"Amelleriyle gösteriş yapan insanlar için hazırlamıştır"* şeklindedir. Sayının 70, 400 şeklinde farklılaşması da söz konusudur. Ayrıca orada bulunan bir yılan olduğu da değişik rivayetlerde ifade edilmiştir. (İbn Mâce, Mukaddime, I/94 hadis 256.)

Bu bölümün sanki bir devamı niteliğinde olan Kur'an okuyucusunun nefisini koruması gereken hususlarla ilgili olarak şu bilgiler ve uyarılara kitapta rastlamaktayız:

- Mutlaka her fiil ve davranışında Kur'an okuyan kimse ihlas ve samimiyeti esas almalıdır.¹⁸

- Kur'an okuyan kimsenin mutlaka gecesini iyi değerlendirmesi gerekir.¹⁹ İnsanlar uykudayken o gecesinin farkında olmalı; insanlar gündüz dalıp gitmişken o kendisini korumalı, insanlar gülerken o ağlayabilmeli. (s.79)

- Kur'an sebebiyle asla dünyevi şeyleri talebe yönelmemeli, dünyanın geçici ziynetine kendini kaptırmamalı/meliklerden ve benzerlerinden kendisini korumalı; şayet böyle bir duruma düşmüşse hemen tövbe etmeli ve itikadını sağlamlaştırıp kendine gelmelidir.

- Kur'an ehli güzel ahlak sahibi olmalıdır. Cömertlik, sabır, yumuşak huyluluk, takvâ, vakar ve tevâzu kendisine hakim olmalıdır.

- Riyâ, hased, kin, gıybet ve özellikle başkalarını hakir görme gibi kötü huylardan uzak olmalıdır.

- Daima Allah'a hamd etmeli, verdiği nimetler için şükretmelidir. Daima ona güvenmeli, ondan yardım istemelidir. Ölümü her daim hatırında tutmalıdır.

- Allah'ın rahmetini umarak günahlarından ötürü korku duymalı, zamanının fitnelere karşı daima kendisini korumaya çalışmalıdır. Gücü yettiğince dinini korumalı, takvâ ile hareket etmelidir.

- Kur'an okuyucusu/ehli dünya ile, dalıp gidenlerle dalıp gitmez (ne yaptığı bilmeyenler gibi davranmaz); hased edenlerle beraber o da hasetçilik yapmaz; cahillerle cahillik etmez; aksine o; affedici olur, çünkü onun içi Kur'an'la doludur. Kendisine gelmeyene gider; zulmedeni affeder; kendisine vermeyene verir; hasılı bütün işlerinde en faziletli/güzel olanı tercih eder çünkü onun mertebesinin üstünde olacak yoktur.

C- KUR'AN-I KERİM'E VE ONU OKUYANA HÜRMET ETMEK/SAYGILI OLMAK:

Müslüman olmanın olmazsa olmaz şartlarından bir tanesi de "kitablara îman" etmektir. Bu inancın içeriğinde saygı ve hürmet de vardır.²⁰

¹⁸ Abdullah ibni Mes'ud (ra) şöyle demiştir: "Sırf Allah rızası için Kur'an okuyan kimse; okuduğu her harfe karşılık 10 hasenat kazanır ve 10 seyyiâti/günahı silinir."

¹⁹ Müzzemmil Sûresi, 73/1-7

Özellikle Kur'an'a hürmet önemli bir husustur. Bu konuya Efendimizin Kur'an okumasını övdüğü²¹ kimselerden olan Ebû Mûsa el- Eş'arî'den bir sözle başlar: “ *Kur'an ehline hürmet Allah'a olan hürmet ve saygıdan kaynaklanır.*” (s.81)

Ağzlarımız Kur'an okuma için yollardır. Bu sebeple elimizden geldiği kadar temiz tutmak zorundayız. Bunun için maddi ve manevi her türlü temizliğe dikkat etmeliyiz.²²

Yazar bu konuları tekmile sadedinde Kur'an öğrencilerinin de dikkat etmesi gerekli hususlar olduğunu söyler. Önceki kısımlarda geçen bilgileri kısaca özetledikten sonra: Güvenilir olmayı, hatadan korunmayı, şüpheli olan hususlardan uzaklaşmayı, gülmeyi, konuşmayı, şakayı-şamatayı azaltıp terk etmeyi ve bunların yerine yumuşak huylu olup vakarlıca davranmayı, fakir fukaranın halini hatırını sorup onları görüp-gözetmeyi, kavgayı/münakaşayı bırakıp; edep ve ahlaklı olmayı Kur'an talebelerine öğütler. (s.85)

Kur'an talebesi özellikle kendisine karşı güven duyulan, hayrı umulan, fitnessinden emin olunan bir kimse olmalıdır.

Sadece işin ahlaki kısmının yeterli olmadığını ama bunun yanında mutlaka Ulûmü'l-Kur'an hakkında da bilgi sahibi olunması gerektiğinin üzerinde durur. Farzların bilgisine ulaşma ve haramlardan kaçınmak için mutlaka manaya nufûz etmek gerekmektedir. Bunları yapmak için Kur'an anlayarak okunmalıdır. Mekkî bin Ebû Tâlib bu hususlarda da uyarılarda bulunarak Kur'an okuma ve öğrenmenin temel ahlaki yönlerine dair konuları tamamlar. Bundan sonra işin teorik boyutları olan harfler, sıfatlar, mahreçler, ve tecvîd kaidelerinin açıklanması kısmına geçer.

Mekkî bin Ebû Tâlib (ö. 437/1045) güzel ve doğru Kur'an okumak için gerekli olan tecvîd bilgisi bakımından alimleri iki kısma ayırır:

1- Tecvîd ilmini bir üstaddan/hocadan rivayet eden, hem kaidelerinden kıyaslar yaparak okuyan hem de doğru olan okumayı yanlıştan/fâsîd olandan ayırabilenler. Böyleleri üstad/mütehassıs kimselerdir.

²⁰ Hac, 22/32.

²¹ Buhârî, Fedâilü'l-Kur'an, 31.

²² Katâde şöyle demiştir: “Kur'an okuduğumdan beri kerrase/pırasa yemedim”. (onu ta'zim için)

2- Bu ilmi sadece sima'/duyma yoluyla ve taklid yoluyla bilenler. Bu kimselerin şüpheden kurtulması mümkün değildir. Bunların okuyuşlarına bir imama/asla/hocaya dayanmadıkları için her an tahrif arız olabilir.

Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki; tecvîd ilmi teori ve pratiği olan bir ilim olduğundan dolayı mutlaka iyi bir hocadan/ağızdan alınmalıdır²³. (Fem-i Muhsin)²⁴

D- KELAMIN KENDİLERİYLE OLUŞTUĞU HARFLERİ TANIMA:

Yazar "Harflerin sayısını 29 olarak belirtir. Bunlar bildiğimiz ... ا ب ت ث ج ile başlayan harflerdir. Bunlardan başka az da olsa kullanılan başka harfler vardır." Diyerek konuya giriş yapar. Bu 29 harften her birine harf denmesini, bunların ya kelimenin başında ya sonunda ya da bir yerinde mutlaka olmasına bağlar. Harflerin önemini ise: " Allah'ın kitabını anlamamıza yararlar" diye açıklamıştır.

Kelam mutlaka şu dört şeyden oluşur: Mütiharrik harf, sakin harf, hareke ve sükûn. Aslında bu da iki şeye döner: Harekeli harf ve sakin harf. Arapçada harekeli harf daha çoktur. (s. 98)²⁵ Hareke mi önceliklidir yoksa harf mi tartışmalarını sonunda "ikisi de bir birine sebgat etmiş/öne geçmiş değildir" inşallah doğru görüş budur diyerek bu konuyu da sonlandırır.

Fer'î harfler olarak isimlendirilen bazı harfleri de ele alan yazarımız bu konuda şunları ifade etmiştir:

1-En-Nûnu'l-Hafiyye: Nûn-i Muhfât, ihfâ olunan gizlenen nûn olarak da bilinen bu harf fer'î harfler grubundandır. Bu harf: "Zâtı gidip ğunnesi kalan nûn" şeklinde de tanımlanabilir. Bütün kıratlarda bulunan bir harftir.

2-el-Elifü'l-Mümâle: Elif-i Mümâle olarak da bilinir. Tecvîd ilminde fethayı harekeyi kesraya veya elifi yâ harfine doğru meylettirerek okumaya imâle denir. Elif-i Mümâle ise imâle olunan elif demektir. Kur'an'da pek çok yerde kıraat imamlarından Hamze (ö. 156/772), Kisâî (ö. 189/805) bu şekil-

²³ er-Riâye, s.90-91.

²⁴ Kur'an okuma kaidelerine ait ilim diyebileceğimiz tecvîd ilmiyle beraber şu ilimlerin de bilinmesi okuyucunun Kur'an okumada mertebesinin yükselmesini sağlayacaktır:

a- Kırâat ilmi

b-Mushafları yazı ilmi

c- Vakf ve İbtidâ ilmi.

d- Tefsir ilmi

²⁵ Harekesiz bir harfle kelime başlayamaz. Sakin üzerine sakin de gelemmez. Ancak med ve lîn konuları haricinde böyle olur. Bu durumda sakin daha çok harekeli daha az olabilir.

de okumuşlardır. Ebû Amr'ın (ö. 154/770) da kendilerine muvafakat ettiği görülür.

3- el-Elifü'l Müfahhame: Ta'zim ederek bir şeyi kalın kılmak anlamına gelen, Tefhîm ile okunan demektir. Ancak verilen örnekler ve kıraat imamlarından Verş'in okuyuşlarında bu elif harfinde değil lâm harfinde olur ve buna da Lâm-ı Muğallaza denir. الصلاة kelimesinin yazılışındaki الصلوة şeklindeki farklılıklar bu konudan kaynaklanmaktadır.

4- Sâd: "Sâd-ı Müşemme" olarak da bilinen, İsmâm ile okunan sâd demektir. Buradaki İsmâm hareketinin ötre harekeye işaret etmesi değil, ص harfini ج harfine karıştırmaktır.

5- Hemzetü beyne beyne: Hemze ile elif, hemze ile yâ, hemze ile vâv harfi arasında kolaylaştırılan demektir. Bu uygulamada iki harf arasında bir kolaylık esas alınmıştır. Hemze-i Müsehhele olarak da tabir olunur.

6- Bu altıncısı Kur'an'da kullanılmayan bir harftir. Şîn harfi ile Cîm harfi arasında bir harftir. Bu bazı Arapların kullandıkları bir lugattir.

Bunların dışında Kur'an-ı Kerim'de olmayan bazı harfler hakkında da kısa açıklamalar yapılmıştır. (s.111-112)

ع ص ض ق ظ ث bu altı harfin ise Acem/Arap olmayanlarca kullanılmadığını yazarımız belirtmiştir.²⁷

44 başlık altında harflerin sıfatları konusunu işledikten sonra Hemze harfiyle başlar, konuları bablar ve fasıllara ayırarak işler. Bu işleyiş sırasında şu sıralama esas alınmıştır:

أ ه ا ع ح خ غ ق ك ش ج ي ض ل ن ر ط د ت ز س ص ظ ث ذ ف ayrıca ب م و harfleri de incelenmiştir. Günne konusundan sonra mahreçler ile ilgili açıklamaları idğam konusu takip etmiş ve kitab sakın nûn ve tenvîn ile ilgili hükümlerin açıklanmasıyla 49. sayfadan başlayıp 269. sayfada eser sona ermiştir. Baş tarafta tahkik edenin açıklamaları ve müellifimizin hayatı ele alınmıştır. Eserde 48 bab, 3 alt bab ve 34 fasıl vardır.

²⁶ Vav ile yazış buradaki elifi tefhîm ile okuyanlara göredir. (s. 109)

²⁷ Bunların dışında ح harflerinin de Rumlar ve Fârisiler tarafından kullanılmadığına dair bilgiler içerir.

